

PERSEVERENȚĂ ȘI COMPETENȚĂ

Gheorghe CHIVU

În cadrul conferinței științifice *Galaction Verebceanu – 70 de ani de la naștere*, desfășurată la 19 iulie 2021, au fost rostite comunicări și elogieri ale activității de cercetare asidue a domnului Galaction Verebceanu, cercetător științific, doctor în filologie, conferențiar cercetător, coautor de valoroase monografii colective internaționale și autor de studii ale manuscriselor și izvoarelor vechi.

În prag de aniversare, prezentăm, în continuare, în premieră, cuvântarea profesorului Gheorghe Chivu:

În urmă cu aproape trei decenii, în a doua jumătate a lunii noiembrie 1991, delegații ale marilor institute filologice din București și din Iași, anume Institutul de Lingvistică, Institutul de Fonetica și Dialectologie, unite nu peste multă vreme în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, și Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, încheiau convenții de colaborare academică cu reprezentanții Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Era rezultatul unor discuții maraton, purtate cu maximă deschidere, cu căldură și cu speranța revenirii la normalitate în colaborarea dintre cercetătorii lingviști ce trăiau și lucrau de o parte și de alta a Prutului.

Erau vizate domenii și forme diverse de manifestare ale limbii române (lexicografie, lexicologie, gramatică, toponimie și antroponimie, dialectologie), obiectul și scopurile cercetării desfășurate în cadrul institutelor academice de profil din România și din Republica Moldova fiind în fond comune: studierea formelor de realizare ale uneia și aceleiași limbii, în sincronie și în diacronie, respectiv normarea aspectului cultivat actual al acesteia. Unirea forțelor era, fapt unanim constatat și acceptat, nu doar necesară, ci și firească.

Un obiectiv inclus în aceste planuri de colaborare¹, duse în mare parte la sfârșit, chiar dacă nu în forma gândită în urmă cu treizeci de ani, se impune însă în mod special atenției, din perspectiva întâlnirii la care participăm astăzi: realizarea unui *Catalog al manuscriselor românești* păstrate în fondurile de carte veche ale unor biblioteci sau arhive din fosta Uniune Sovietică, dar nu totdeauna cunoscute². „România, ... țara înconjurată de români” (cum admirabil spunea Nicolae Iorga), trebuia să identifice, să cunoască și să valorifice prin efortul specialiștilor imensul patrimoniu cultural rămas sau ajuns în afara granițelor sale actuale, creat pe acele meleaguri de către etnici români sau transferat acolo prin achiziții, prin mutări de obiecte sau de fonduri, dar și ... prin voia mai mult sau mai puțin neștiută a sorții. Catalogul imaginat în 1991, de importanță aparte pentru istoria culturii noastre comune, urma să pună astfel în lumină documente ilustrative pentru scrisul vechi românesc, pentru a căror cercetare pregătirea și competențele filologilor din Chișinău erau mai mult decât necesare.

Trei cercetători s-au angajat atunci în munca dificilă de identificare și de descriere a manuscriselor noastre vechi aflate în fondurile unor biblioteci publice sau în colecții particulare, în arhive, dar și în biblioteci mănăstirești din spațiul fost sovietic: Valentina Pelin, Galaction Verebceanu și Angela Savin. Cercetători ce cunoșteau nu doar limba oficială a țărilor în care urmau să facă investigații științifice, ci și dificultățile impuse de o cercetare de teren ce presupunea adoptarea atitudinii vechilor autori de texte și acceptarea privațiunilor specifice muncii acestora. Îi am în vedere aici pe autorii propriu-ziși

1 A se vedea, pentru prezentarea acestor planuri de colaborare, revista „Limba română”, București, XLI, 1992, nr. 5, p. 295-298.

2 Existau semnalări, uneori chiar ediții ale unor manuscrise păstrate în sau provenind din biblioteci ce funcționau în spațiul sovietic (a se vedea, spre exemplu, în afară de textele lui Dimitrie Cantemir și Miron Costin, adesea cercetate, repertoriul de *Manuscrise de origine românească din colecții străine*, întocmit de Radu Constantinescu, publicat la București, în 1986). Iar *Mărturiile culturale* identificate în afara hotarelor actuale ale României începeau să se fie inventariate prin eforturile remarcabile ale academicianului Virgil Cândea.

ai vechilor scrieri, dar și pe diortositorii cărților, pe copiiști sau pe simplii compilatori ai acestora, și mă refer la acceptarea efortului intelectual major, de regulă anonim, subordonat integral textului studiat, nicicând răsplătit cu adevărată măsură, desfășurat cu dificultate asumată și încheiat, după o muncă îndelungată și anevoioasă, specifică filologiei autentice, cu un studiu, cu un inventar sau, în chip fericit, cu o ediție.

Iar efortul celor trei cercetători amintiți, îndelung, dificil și întâmpinând piedici de tot felul, s-a încheiat, după trei decenii, cu un catalog și cu câteva ediții, toate remarcabile.

Catalogul, intitulat *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, semnat în forma finală de Valentina Pelin, a văzut lumina tiparului în 2017, după multe întâmplări mai puțin fericite, prin grija unui colectiv restrâns condus de către domnul academician Andrei Eșanu¹. Iar piese de bază din aceste colecții, în principal copii manuscrise ale așa-numitelor „cărți populare”, texte beletristice cu caracter istoric, scrieri de înțelepciune sau de îndrumare morală destinate cititorului cu pregătire culturală medie, au fost studiate, evaluate din perspectiva scrisului nostru vechi, apoi editate, pentru a fi cunoscute și folosite în scopuri științifice, de către Galaction Verebceanu.

* * *

În urmă cu două decenii, scriind prefața pentru o foarte bună ediție filologică², afirmam despre prima lucrare importantă a sărbătoritului de astăzi, dr. Galaction Verebceanu :

„Cercetare filologică temeinică, întreprinsă cu acribie și bazată pe o bună cunoaștere atât a literaturii de specialitate, cât și a stadiului atins de limba noastră de cultură la mijlocul secolului al XVIII-lea, volumul elaborat de Galaction Verebceanu va putea fi utilizat cu deplin profit de toți cei interesați de vechiul scris românesc, deopotrivă istorici ai limbii literare și istorici ai literaturii. El argumentează fără dubiu calitatea școlii filologice din Chișinău și pune încă o dată în evidență rolul pe care Institutul de Lingvistică din acest oraș și l-a asumat în valorificarea științifică a cărții vechi românești ajunse pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice”.

Era, textul publicat în 2002, în condiții grafice și editoriale de excepție,

1 Valentina Pelin, *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*. Catalog, ediție îngrijită de acad. Andrei Eșanu, dr. Valentina Eșanu, și Veronica Coșovan, Editura Știința, [Chișinău], 2017.

2 *Viața lui Bertoldo, un vechi manuscris românesc*, Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Galaction Verebceanu, Museum, [Chișinău], [2002].

o ediție a unui manuscris moldovenesc numit de specialiști, după originalul italianesc, *Viața lui Bertoldo*, manuscris ajuns în fondul „Zabelin” al Muzeului istoric din Moscova. O traducere a unei scrieri ce ilustra încercarea de schimbare majoră a mentalității sociale, schimbare specifică secolului al XVIII-lea european. (În cadrul textului, robul înțelept al „cărților populare” mai vechi, Esop, era înlocuit, ca exemplu de comportament și de atitudine, de țăranul liber, numit Bertoldo, la fel de inteligent ca vechiul înțelept, dar deloc supus.) Ediția era o continuare și o rafinare perseverentă a tezei de doctorat condusă de acad. Nicolae Corlăteanu, teză prin care Galaction Verebceanu obținuse titlul de doctor în filologie.

Bun cunoscător al textelor noastre vechi, Galaction Verebceanu s-a oprit, ca membru al echipei de cercetare ce și-a asumat identificarea și studierea manuscriselor românești păstrate în fonduri din fostele țări sovietice, cu ochiul și cu pregătirea filologului deja specializat, și asupra altor vechi „cărți populare”, scrieri destinate, cum spuneam, cititorului cu pregătire și cultură medie, dornic de cunoaștere, dar și de inițiere sau de modelare comportamentală¹.

După *Viața lui Bertoldo*, carte de înțelepciune, l-a interesat pe Galaction Verebceanu *Alexandria*, roman istoric ce evoca figura unui erou exemplar, „carte populară” cunoscută la noi încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea și răspândită prin copii numeroase în tot spațiul cultural românesc până în zorii epocii moderne².

Ani la rând, atenția filologului s-a centrat asupra unui manuscris de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, copiat la Chișinău, în care este evocată istoria lui Alexandru Macedon. Studii de detaliu, publicate începând cu anul 2010³, s-au transformat într-o ediție filologică completă, tipărită cu câțiva ani în urmă⁴.

Iar *Sindipa*, o veche carte de înțelepciune, se alătură în ultimul timp manuscriselor cercetate de filologul astăzi sărbătorit. Studiul *Un manuscris al Sindipei*

1 A se vedea, spre exemplu, Galaction Verebceanu, *Vechi manuscrise românești ale cărților populare depozitate în fosta Uniune Sovietică, în Filologia modernă: Realizări și perspective în context european (ediția a VI-a). Cercetarea filologică între tradiție și inovare*. 11–12 octombrie 2012, p. 352–357.

2 O sinteză utilă a informațiilor privind manuscrisele, tipăriturile și edițiile acestui important roman cu subiect istoric, cu largă circulație în cultura noastră veche, au realizat Mihai Moraru și Cătălina Velculescu, în *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, volumul I. *Cărțile populare laice*, partea I, Editura Academiei Române, București, 1976, p. 55–115.

3 Galaction Verebceanu, *Un manuscris chișinăuian de la 1790 al Alexandriei*, în *Filologia modernă: realizări și perspective în context european. Limbă, limbaj, vorbire. In memoriam acad. Silviu Berejan și acad. Grigore Vieru*, vol. III, coordonatori V. Răileanu și N. Corcinschi, Chișinău, „Magna Princeps” SRL, 2010, p. 483–491.

4 *Alexandria chișinăuiană de la 1790. Un vechi manuscris românesc*, Studiu lingvistic, facsimile și ediție de text de Galaction Verebceanu, Chișinău, 2016.

de la sfârșitul secolului al XVIII-lea¹, publicat, în anul 2017, în numere succesive ale revistei „Philologia”, este cu siguranță formă preliminară a unei noi ediții de text, ilustrative pentru eforturile remarcabile depuse pe tărâmul filologiei de către Galaction Verebceanu.

* * *

Sunt aceste exemple de editare științifică a unor manuscrise românești vechi păstrate în fonduri de carte din spațiul slav răsăritean rodul pasiunii și rezultatul unei perseverente și bune pregătiri de specialitate.

Sunt însă totodată probe indiscutabile ale unei culturi filologice solide și dovada unui exemplar sentiment al datoriei față de cartea românească veche. Datorie care, atunci când este împlinită, scoate la lumină, pentru specialiști și pentru publicul larg, comori ale scrisului nostru vechi ce riscă altfel să fie pierdute.

Datorie, continuitate și bună pregătire filologică, alăturate unei maturități științifice în mod repetat probate.

Dovadă de perseverență și de competență, semne marcante ale activității unui cercetător matur, devotat culturii românești vechi.

* * *

La ceas aniversar, îi doresc lui Galaction Verebceanu să aibă putere neștirbită de ani și aceeași tenace dăruire pentru elaborarea unor noi și la fel de utile ediții științifice! Fondurile răsăritene care cuprind carte veche românească nu își vor epuiza prea curând comorile, utile pentru cunoașterea adecvată a vechiului nostru scris literar.

La mulți ani, Galaction! Să ai sănătate, zile liniștite și totdeauna rodnice, marcate constant de bucuria datoriei împlinite!

1 Galaction Verebceanu, *Un manuscris al Sindipei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Text (1-3)*, în „Philologia”, 2017, nr. 1-2, 3-4, 5-6.